

Skolens historie – hvordan og hvorfor

Takketale ved modtagelsen af H.O. Lange-prisen 2015

af professor mso, dr.phil. NING DE CONINCK-SMITH
& lektor, dr.phil. CHARLOTTE APPEL

Kære alle
– priskomiteé, kulturminister, tidligere pris-
modtagere, kolleger, familie – og venner!

Det er en stor ære at stå her i dag – med alle jer omkring os. Vi er meget stolte over at modtage H.O. Lange-prisen for vores redaktion af de fem store bind om dansk skolehistorie; vi vil gerne takke komitéen for at have tildelt os prisen, tak for de mange anerkendende ord – og tak til Det Kongelige Bibliotek for selve dette fine arrangement og alt det praktiske, som er gået forud.

Vi er i særlig grad stolte og beærede, fordi der er tale om en forskningsformidlingspris. Fra første færd, da vi for snart otte år siden gav os i kast med projektet, har vi nemlig lagt vægt på, at der skulle være tale om forskning, der kunne formidles og fortælles på en sådan måde, at skolehistorien blev et aktiv for alle dem, som tager del i skolens verden og interesserer sig for den: Lærerne og de store elever, for-

ældrene, skolelederne, politikerne og journalisterne – og den kulturhistorisk interesserede læser. Vores fremstilling skulle give dem indsigt og udblik og ikke mindst forståelse for, hvor kompleks og sammensat et fænomen skolen ikke bare er, men har været til alle tider. Også de fremtidige forskere blev der tænkt på med udformningen af ganske omfattende kilde- og litteraturressays, som afslutter hvert eneste bind.

Måler vi på den modtagelse, som de fem bind har fået i dagspressen og de øvrige medier, er det klart

vores opfattelse, at det er lykkedes at slå igennem lydmyren med fortællinger om skolen til hverdag

og til fest, om dens tilblivelse, om forhandlinger, kampe og konflikter og om en skolehverdag med et utal af aktører, små som store.

Inden vi om lidt fortæller om tilrettelæggelsen og redigeringen af værket, er der grund til at understrege, at skolehistoriens fem bind er et resultat af en holdindsats.

Holdet

Vi har haft ti medforfattere, der sagde ja til at deltage i dette kollektive projekt, og som har ydet en formidabel indsats. Vi har haft fire dedikerede studentermedhjælpere og et forlag, en redaktør – Anette Stoffersen – og en grafiker – Jørgen Sparre –, der alle fra begyndelsen har forstået, hvad vi ville, og har bakket os op i det. Fra udformningen af bøgernes design, der i format ligner skolebogens tospaltede univers, til deres omfang, indeks og øvrige udstyr.

Uden dem alle lå der ikke fem bind på bordet i dag – og uden Carlsbergfondet var der slet ikke noget projekt! Fondet sagde i foråret 2009 ja til at imødekomme vores ansøgning om en anseelig bevilling, og lige siden har vi nydt godt af fondets generøsitet og fleksibilitet.

Vi skylder også en stor tak til DPU, under Aarhus Universitet, som har givet projektet gode og trygge fysiske rammer gennem seks et halvt år, frem til at det var endeligt afsluttet i sommeren 2015. Tak også til mange andre institutioner, bl.a. RUC, Rigsarkivet og Det Kongelige Bibliotek, der har afset medarbejdere og afsat lokaler, mens arbejdet stod på.

Og derudover skal I forestille jer: et kæmpe netværk af arkivarer, museumsfolk, lærere, lokalhistorikere og kolleger, som har læst med, hjulpet til på billedsiden og svaret på utallige spørgsmål.

I det følgende vil vi fortælle om de tanker, vi gjorde os helt fra begyndelsen, om bøgernes form og indhold og give jer nogle eksempler på fortællinger fra de enkelte bind.

Ideen

Men først nogle ord om, hvordan ideen opstod. Det første frø blev sået af daværende dekan på DPU, Lars Qvortrup. Tohundredåret for skolens grundlove – de fem anordninger fra 1814 – nærmede sig, og i skolens verden er der tradition for at fejre disse love, hver gang de fylder rundt. Og det uanset skolens historie går langt længere tilbage – men det er en ganske anden historie, som kan læses i bind 1.

Men det handlede ikke kun om endnu et jubilæum. I takt med, at interessen for skolen var støt voksende, meldte der sig også en række historiske spørgsmål. Hvordan var det med drenge og pigers skolegang og læsefærdighed tilbage i tiden? Hvordan stillede forældrene sig? Hvordan var lærerne uddannet, og hvad var der sket siden 1916, hvor den sidste brede skolehistorie var udkommet? Den var skrevet af Danmarks Lærerforenings tidligere formand, skoledirektør på Frederiksberg Joakim Larsen, og selvom den blev genudgivet i 1980'erne med et tillægsbind, var den præget af en anden tid og af andre interesser.

Da først frøet var sået, var der ikke langt til handling, og efter en række møder med potentielle forfattere og fagfæller, arbejdede vi os gennem adskillige projektudkast og afleverede en færdig ansøgning til Carlsbergfondet i oktober 2008.

Det var imidlertid ikke kun fraværet af en samlet fremstilling, der kunne tage læseren helt frem til i dag, der drev os.

Vi var overbeviste om, at det ville være muligt at skrive en ny slags skolehistorie, som gik andre veje – og som ville kunne formidles på nye måder og dermed genopvække interessen for skolens historie. Og som behandlede den seneste tid helt på lige fod med de øvrige historiske perioder. Det var så inden, vi havde kendskab til skolereform, lærerkonflikt og lektiecaféer, men det har jo gjort det hele så meget mere spændende – og udfordrende!

Hvor fokus før ofte lå på lovgivningen og de pædagogiske ideers historie, dvs. skolehistorie mere 'oppefra', ville vi gøre et forsøg på i højere grad at se skolens historie *nedefra* og vægte hverdagen og de mangfoldige og varierede vilkår, hvorunder skole foregik i praksis. Derfor valgte vi at periodisere på en sådan måde, at man kan følge lovgivningens tilblivelse og dens efterfølgende effekter – eller mangel på samme. Der skulle trækkes lange linjer, men ikke på bekostning af tætte hverdagsbeskrivelser. Derfor besluttede vi, at bindene skulle bygges tematisk op – og gerne af emner, der gik igen fra bind til bind. Det gælder f.eks. børnenes hverdag mellem skolegang og arbejde; lovgivningen, skolens tilsyn, skolebygningerne, lærerne, og straf og disciplin.

Den metodologiske inspiration blev hentet i internationale fremstillinger af barndommens og skolens historie, men først og fremmest i den kultur-, social- og materialitetshistoriske drejning, som historiefaget har undergået de sidste par årtier. Vi skelede også til den pædagogiske sociologi og dens betoning af skolen som et resultat af en lang række tilblivelsesprocesser, som noget *der gøres* dag ud og dag ind. Og vi bestræbte os på at tænke i forbundne fortællinger og var besjælet af et ønske om at skabe nye sammenhænge

og mere komplekse forklaringer end de eksisterende.

Skole er derfor i vores øjne noget, der *gøres*. Og med vægt på praksis, bliver det hurtigt klart, at skole er foregået *mange* steder og på mangfoldige måder, både for 500 år siden og i dag, heri ligger årsagen til vores valg af titler på de fem bind, der alle begynder med 'da...'

- Da læreren holdt skole
- Da skolen tog form
- Da skolen blev sat i system
- Da skolen blev sin egen
- Da skolen blev alles

Vi var dog enige om, at teorierne skulle ligge mellem linjerne og kvalificere de spørgsmål, vi stillede, og de konklusioner, vi drog, men ikke træde selvstændigt frem. Var man interesseret i vores teoretiske og metodiske valg og begrundelserne herfor, måtte man konsultere de ganske omfattende litteraturreviews bagerst i hvert bind.

Fra begyndelsen stod det klart, at der skulle være tale om en indre sammenhæng i de enkelte bind, uanset at de var skrevet af flere forfattere, og hvor det var tydeligt, at det enkelte bind indgik i den større helhed. Alle bind skulle således indledes med en karakteristisk historie om en skole et sted i Danmark ved periodens begyndelse og dens slutning.

På denne måde er vi kommet vidt omkring: fra 1400-tallets sognekirkeskoler i Odense i bind 1, landsbyskolerne i Magleby Sogn ved Skælskør i slutningen af 1700-tallet i bind 2, den blomstrende forstad Hjallesø omkring år 1900 i bind 3, videre til Aalborg i mellemkrigsårene i bind 4 og endelig til Gladsaxe i 1970'erne i bind 5, da progressive unge lærere satte skolen på den anden ende og indoktrinerede

ringsdebatten rasede. Disse rejser afspejler vores fælles ønske om at nå så langt ud og rundt i Danmark som muligt – og derfor valgte vi i udgangspunktet otte lokalområder, vi ville vende tilbage til undervejs i alle bindene. De spændte fra Bølling Herred i Vestjylland over Odense, egnen mellem Slagelse og Skælskør og hovedstadsregionen til Bornholm i øst, fra Aalborg mod nord til Aabenraa i syd samt Grønland og de nordatlantiske besiddelser.

Et var åbningsfortællingerne, et andet selve de *grund*fortællinger, som skulle bære de enkelte bind. De blev udviklet på seminarer, men ikke mindst i dialog med de enkelte forfatterteams. På den måde blev fortællingen om standssamfundets adskilte skoler én af de bærende fortællinger i bind 1, mens to hovedfortællinger i bind 2 handlede om, da henholdsvis skolebygningerne og læreruddannelsen tog fastere form; i bind 3 drejede det sig bl.a. om, hvordan der kom nye aktører på den skolepolitiske scene efter vedtagelsen af Grundloven i 1849. I bind 4 var det spillet mellem velfærdsstaten og skolen, mens forfatterene til bind 5 ikke kun var optaget af skolepolitiske polariseringer, men også af spørgsmålet om skolens rummelighed i en individualiseret tidsalder.

Foruden disse strukturelle greb, har det været et mål for os som redaktører at sikre, at sproget var præcist, flydende og (relativt) let læst, men samtidig farvet af de forhold, der fortælles om. Citater er derfor blevet omskrevet til nydansk – men med bevarelse af historiske udtryk –, og der er blevet lagt stor vægt på samspillet med billederne. Vi har også bestræbt os på, at det skulle være let at finde rundt i de enkelte bind og på tværs af dem. Ved hjælp af sted-, navne- og emneindeks kan

der søges på tværs af bøgerne, og hvert kapitel indledes af en manchete, hvor hovedlinjerne trækkes op.

Hvad er skole?

I projektet spørger vi helt åbent: hvordan har undervisning været gjort gennem skiftende tider, når børn er blevet samlet omkring en voksen eller ældre elev, for at blive vejledt i noget, der havde med bogstaver, Vor Herre, tal og geografi at gøre? Det er den røde tråd, som snor sig igennem alle fem bind, og derfor har de alle en undervisningssituation på omslaget.

Det giver os anledning til at understrege, at vi ikke har haft blikket stift rettet mod fremkomsten af én bestemt – ‘rigtig’ – skoletype, ej heller har vi spejdet efter grundmurede bygninger, særlige skolelove eller skriftlige fundatser! Begrebet skole er således meget bredt defineret, og det betyder også, at dette ikke kun er et værk om folkeskolen, men om grundskolen og derved også om hele den private skolesektor, som alle dage har spillet en vigtig rolle.

Mangfoldighed og variation

Vi har bestræbt os på, at den nye skolehistorie skulle være mangfoldig og varieret, ikke kun, når det drejede sig om geografi, men også i forhold til elevernes alder, køn og sociale og kulturelle baggrund.

Skole og uddannelse har nemlig tegnet sig forskelligt for drenge og piger, for høj og lav, for børn på landet og i byen, og for elever med forskelligt etnisk udgangspunkt. Det være sig samebørn i 1700-tallets Nordnorge eller indvandrerelver i 1980'ernes slidte forstadsskoler.

Vi ville således bryde med den nationalstatslige fortolkningsramme og vise, hvordan skolegang formede sig forskel-

ligt i det samlede danske rige, hvad enten grænsen gik nord eller syd for Kongeåen, rakte langt mod nord – eller indbefattede kolonier og nordiske bilande. I dagens anledning har vi talt op, og i bind 1 omfatter stedregistret 326 forskellige stednavne – i bind 5 nævnes 299. Dette er altså en fremstilling af skolens historie, som tager det alvorligt, at skolen altid har været et lokalt anliggende, fra dengang der var noget som hed sognekommuner til dagens storkommuner. Det gør historien mere kompleks og sammensat, men bringer den også tættere på den virkelighed, som var og er skolens.

Aktørerne og magten over skolen

Centralt i vore fremstillinger står de mange aktører, som tilsammen har skabt skolen, fra præsterne, lærerne og siden også lægerne i ældste tid over mellemkrigsårenes amtsskolekonsulenter til dagens politikere, skoleledere, skolebestyrelser, evalueringspaneler og konsulentfirmaer. Vi ville fortælle om enighed og forhandling, men også om uenighed, kampe og konflikter mellem skolen og forældrene om børnenes (arbejds)tid, og vi ville være til stede, når eksperterne diskuterede skolens mål og med. Hvad enten det nu var pryglens hensigtsmæssighed, historieundervisningen efter 1864 eller nutidens diskussion om en ny faglighed, hvor leg ofte ses som en modsætning til læring, test og evaluering. Derigennem ønskede vi at tegne et billede af skolen som et resultat af mange forskellige menneskelige møder, men også bidrage til et mere sammensat svar på spørgsmålet om, hvem der har – og har haft – magten over skolen.

Tilbage i historien var sagen (altså spørgsmålet om, hvem der havde magten over skolen) relativ enkel, i hvert fald på

papiret: skolen var organiseret lokalt, ofte i samarbejde med den lokale kirke, og da staten engagerede sig i 1700-tallet, fik præsterne overladt hovedansvaret for tilsynet med undervisningen. Springer vi frem til i dag, er sagen langt mere kompliceret: præster og provster er nu en saga blot, det blev de formelt set i 1933, og skolens verden er i udpræget grad blevet "sin egen" med et væld af psykologiske og pædagogiske eksperter, samtidig med at kommunerne har fået mere frihed, og forældrene er blevet involveret på nye måder. Magten over skolen er derfor ikke et nulsumsspil, men en kompleksitet af lokal og central styring, og af forhold, som går helt på tværs, f.eks. forældreprotester over en skolenedlæggelse eller frygten blandt politikerne for samme.

Netop forældrene er væsentlig mere fremtrædende i vore bøger end i så mange andre tilgange til skolehistorien. Vi har utallige eksempler på, at de havde en mening om deres børns skole. "At få sine skolepenge igen" er et velkendt udtryk, men tilbage i historien var det ment helt bogstaveligt: Skoleholderne reklamerede ligefrem i 1500-tallet med, at det var en mulighed, hvis ikke forældrene var tilfredse. Udtrykket fangede i øvrigt også, at man helt frem til 1814 skulle betale ekstra – også i offentlige skoler – hvis børnene skulle lære at skrive og regne. Kun læsefærdighed og kristendom var fælles pensum for alle.

Ved at følge skolens aktører, ikke mindst lærerne, rundt på studierejser og kongresser, eller når de hjemme lånte bøger, inviterede gæster eller var i korrespondance med ligesindede i udlandet, har vi samtidig fået mulighed for at synliggøre og konkretisere, i hvor høj grad skole har

været et transnationalt fænomen. I perioder skelede man til udviklingen i Tyskland, f.eks. i slutningen af 1700-tallet og i mellemkrigsårene, i andre til forholdene i den anglo-saksiske verden, og i atter andre har det nordiske spillet en central rolle. De store nordiske lærerkongresser var tilbage i historien vigtige mødesteder, i 1950'erne rejste tidens kendte pædagoger Norden tyndt og udgav hinandens bøger på eget sprog, og i slutningen af det 20. århundrede blev den svenske kommune Håbo forbilledet for det store skoleforsøg i Gentofte ('SKUB'-projektet), hvor der blev arbejdet med multiple intelligenser, digital undervisning og nedbrydning af klasseværelsets grænser.

Vægten på aktørerne har hjulpet os til at holde fokus på tilblivelsesprocesserne og ikke kun på den færdige lovgivning. Vi er interesserede i de forbundne fortællinger, som resulterede i forandringer på mange forskellige planer; fra sognet helt op til Kultusministeriet og det senere Undervisningsministerium og i, hvordan lovgivningen blev rullet ud. Det fremgår f.eks. af et kapitel i bind 2 om den indbyrdes undervisning, at det voldte en hel del kvaler i første del af 1800-tallet at gennemføre den nye undervisningsform i landsbyskolerne, hvor eleverne i bogstavelig forstand kom som vinden blæste; ligesom man i bind 5 kan læse om, hvordan oliekrise og et jordskredsvalg og indoktrineringsdebat spændte ben for de fine intentioner i enhedsskoleloven af 1975, for slet ikke at tale om forløbet frem til den seneste reform.

De oversete fortællinger

Forældrene og deres syn på skolen er allerede nævnt som eksempel på hidtil oversete historier, som findes i kapitlerne

i *Dansk skolehistorie*. Fremfor oversete er det dog nok mere præcist at tale om fortællinger, der ikke tidligere er blevet vævet sammen og kombineret, sådan som det sker her.

En anden af disse fortællinger handler om de frie grundskoler – eller privatskoler, som de også bliver benævnt – og om forholdet mellem disse og folkeskolen. Det er i sagens natur svært at sætte de grundtvig-koldske friskoler, lilleskolerne, de kristne og muslimske friskoler og dagens såkaldte protestskoler på én enkelt formel. Det er heller ikke let at afgøre, hvordan samspillet har været mellem de to skolesektorer, som i løbet af bind 3 “blev sat i system” og samlet under undervisningspligtens store hat. Det er dog én af de store overraskelser, når man læser på langs ad bindene, at folkeskolen i perioden fra 1920 til 1970 ubetinget var førstevalget for langt de fleste forældre, mens den private skolesektor både før og efter havde et væsentlig større omfang. Forklaringen er formentlig, at folkeskolen i denne periode fik en eksamensoverbygning med mellem- og realeksamen, ligesom der kom frivillige 8., 9. og 10. klasser til. Det var svært at hamle op med for mange frie grundskoler, som først fik vind i sejlene igen i 1970'erne, da det blev populært at vælge et pædagogisk, politisk eller religiøst alternativ.

Ligesom de frie grundskoler glimrer ved deres fravær i stort set alle brede fremstillinger af det danske skolesystems historie, gør det samme sig gældende for livet inde i klasseværelserne med lærere og elever. Lærerne og deres uddannelse er dog behandlet i flere fremstillinger, men som oftest med udeladelse af forholdet til deres elever. Om skolebørnene selv er det sparsomt med viden, uanset at skole,

uddannelse, opdragelse og barndom altid har hængt uløseligt sammen.

Selv om kilderne til børns historie er få og spredte, har vi lagt stor vægt på, at eleverne skulle træde ind i og frem af fremstillingen. Hvad enten det nu var bondeknøsen Severin Veiersøe, der i 1820'erne var så glad for sin regnebog, at han tog den med ud i marken, da han skulle grave tørv – eller det var eleverne i Hassers skole ved Aalborg, der i begyndelsen af 1960'erne mobbede en dreng til døde.

Der var ikke en fast skole i Severins landsby; der var en omgangslærer, som kom forbi og holdt skole i et lånt lokale på en af gårdene. Men det ændrede sig, og der kom ikke bare skolebygninger og seminarieuddannede skolelærere og klasseværelser med udstoppede dyr og anskuelsestavler og skoletoiletter med træk og slip, men også en stribe af skolefag fra geografi til dansk og historie, fra idræt til matematik, fra tysk til engelsk, fra skolekøkken til madkundskab.

Læremidler

Den gammelkendte *ABC*, katekismen og siden læsebogen, som meget praktisk havde alle fagene samlet under et, blev splittet op; rækken af skolebøger blev længere og længere, og skoletasken tungere og tungere. Fagernes historie er fortalt før, men i vore bøger indgår fagene som en integreret del af skolehverdagen. De forbinder sig med ændringer i skolekulturen fra fortidens strikse disciplin og klasseundervisning i de røde, murede kasernelignende byskoler til nutidens ny-ordentlighed, hvor eleverne har demokratiske rettigheder, og hvor tiltaleformerne er præget af frimodighed inden for rammerne af en fysisk verden med åbne klasselokaler, digital opkobling og fællesarealer.

Kilderne

Disse mange sammenvævede fortællinger er ikke kommet ud af intet. Ved projektets start fik vi udarbejdet skemaer og omfattende stikordslister over alt det, som gerne skulle med: Skoleveje, madpakker, spanskkrør, skolebestyrelser, linealer, regnemaskiner, skolemælk, legepladser, sommerferier ... og meget, meget mere. Mange af disse ord genfindes i vore stikordsregistre sammen med opslag som almanak, skolebrand, bespising, kakkelovn, blækhus, lærerværelse, pedel og seksualundervisning.

En stor del af disse fænomener havde ikke en historie før; det har de nu, og det har ikke kun krævet empirisk fantasi, men også at velkendte kilder som lovgivning, *Rigsdagstidende*, visitatser, skoleberetninger, fagblade og erindringer er blevet læst og fortolket på nye måder, med et særligt blik på de situationer, hvor uenigheder og meninger har stået over for hinanden, eller hvor skolens brugere, lærerne, børnene og deres forældre dukkede frem fra historiens glemsel.

Det samme gælder skolestatistikken, som er blevet ajourført – og i nogle tilfælde helt nyopfundet og udvidet til ikke kun at handle om udgiftsniveauer, uddannelsesfrekvenser eller f.eks. antal demissionerede fra seminarierne, fordelt på køn og år, men også om skolebørns computerbrug og huller i tænderne eller stemmeprocenter ved valg til skolenævn og bestyrelser.

I skolens tilblivelseshistorier spiller materialiteterne vigtige roller. Vi har derfor interesseret os for skolens bygninger, både de endnu eksisterende og hvad der kan findes af forsvundne skoler via bygningstegninger, malerier, fotos og samtidige beskrivelser. Vi har set på

skolestuens indretning, møblerne, skole-taskerne, skolebøgerne og alle de andre undervisningsmidler, der var i brug – fra ferle og fjerpen til iPad og smartboard. Vi har søgt at standse op undervejs og spørge til børnenes tøj og mad, skolevej, toiletforhold og legemuligheder, lugte og lyde. Og vi har benyttet os af feltarbejde i folkeskoler og frie grundskoler forskellige steder i landet for selv at opleve, hvordan skolen arbejder og lever.

Endelig har vi sammen med redaktør Anette Stoffersen udført et stort arbejde med at skabe sammenhæng mellem billedside og tekst. Billederne – op mod 250 pr. bind – blev samlet ind af forfatterne, mens de skrev, og lagret i en til formålet oprettet billedbase. Velkendte malerier fik nyt liv, når de blev scannet for børnenes tilstedeværelse, og mange håndholdte fotografier, som tidligere lærere havde gemt, kom ud af skuffer og skabe. Ved den efterfølgende udvælgelse lagde vi vægt på, at billederne enten skulle invitere ind i teksten, udvide den – eller fortælle en helt selvstændig historie.

Hen over de fem bind kan vi konstatere, at skolen er blevet anderledes – ikke blot i sin form og sit indhold, men også i sin samfundsmæssige betydning – og at dens plads i børns og unges liv har ændret sig markant.

Vi kan også konkludere, at det ikke er helt let at forklare, hvad der er med til at ændre skolen. En række sammenflettede forhold – på kryds og tværs, med og mod hinanden – har sammen med utallige kampe, konflikter, uenigheder og forhandlinger nogle gange sat udviklingen i stå – eller ligefrem tilbage, alt efter, hvordan man ser på det – og andre gange givet den et vældigt spark. Atter

andre gange har en række u-intenderede konsekvenser gjort sig gældende, som da pigerne løb med uddannelseseksplosionen efter Anden Verdenskrig – eller i det forhold, at mange forældre i dag er blevet så velhavende, at valget af en friskole til deres børn ikke fylder nævneværdigt i budgettet.

Sikkert er det, at udviklingen *ikke* har bevæget sig ad en lige linje fra et tilbagestående niveau frem mod mere og mere skole og velordnede forhold med uddannede lærere, skolebygninger og regelmæssig skolegang – sådan som man måske skulle tro.

Og lige så sikkert er det, at det ikke altid er lovene, der gør noget ved skolen; i mange tilfælde har det i lige så høj grad været omvendt – altså populært sagt har det været skolen og dens mennesker, som har gjort noget ved lovene. Mange af elementerne i 1739-forordningen, der kobledede skolegang og konfirmation, var kendt i forvejen; 1814-anordningerne havde været prøvet i årtierne forinden; 1958-loven havde en forhistorie, der gik tilbage til mellemkrigsårene – men som var blevet sat i stå af materialemangel og byggestop efter Anden Verdenskrig – og 1993-loven byggede på omfattende forsøg i årene inden. For blot at give nogle helt oplagte eksempler.

Vi kan således konkludere, at forandringerne er kommet såvel nedefra som oppefra, udefra og indefra! Fra forældre med ambitioner og fra børn, som har været glade for at gå i skole og gerne villet lære mere; fra konger, præster og politikere med visioner og fra lærere, der tilbage i tiden holdt skole eller fornyede undervisningen, og som i nyeste tid har stået i spidsen for pædagogisk forsøgsarbejde. Men også fra den lange række af eksperter,

fra skolelærer til psykologer, der har gjort deres omverden klogere på børn og deres udvikling.

De mange forandringer er tydelige, men det er også påfaldende, at skolens historie synes at sno sig omkring en række tilbagevendende temaer. I gamle dage talte man om udenadslære over for det levende ord, i dag taler vi om faglighed over for kreativitet og dannelse; førhen talte man om orden og disciplin – i dag taler vi om selvansvarlighed og ny-ordentlighed, ligesom spørgsmålet om elevsortering efter begavelse, handicap eller køn over for inklusion og undervisningsdifferentiering også er en klassiker.

Med historien i hånden kan man således lære at tænke anderledes om skolen end forenklede modstillinger mellem godt og skidt; man kan lære, at planlægning er en vanskelig kunst, og at verdenen ofte bliver anderledes – og at man ikke kan spå om skolens udvikling. Man kan også lære

at få respekt for alle dem, der “gør skolen”, hvad enten de er små eller store, lærere på gulvet, forældre i skolebestyrelser, ledere, politikere i kommunalbestyrelser eller i Folketinget.

Kendskab til historien giver en dybere indsigt i de visioner, der har båret skolen, og i de vilkår, den har fungeret under – og ikke mindst i de processer, hvorigenennem de mange forventninger til skolen er blevet til hverdag. Deraf undertitlen på vore bøger: *Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år*.

Det er vores håb, at de fem bind om dansk skolehistorie ikke blot vil oplyse og underholde, men at de også kan give stof til eftertanke, der kan finde anvendelse, når nutidens – og fremtidens – skole er til diskussion og forhandling – og videre planlægning.

Vi takker for jeres opmærksomhed – og siger tak, endnu en gang, for prisen.

Alle talerne fra prisoverrækkelsen, herunder det efterfølgende interview med prismodtagerne ved Georg Metz, kan genses på bibliotekets mediekanal: <www.kb.dk/da/mediekanal> – eller scan koden til højre:

*Stemmingsbilleder – H.O. Lange-prisen 2015.
Foroven overrækker kulturminister Bertel Haarder prisen;
til højre (indsat) holder professor Niels Egelund motive-
ringstalen. Foto: Lars Babl, Det Kongelige Bibliotek.*

